

Vida Obid

Uvodne besede ob odprtju razstave »Žensko ime odpora« 25. marca v Celovcu

Prispevek Helene Verdel in mene k razstavi je omogočila Zveza slovenskih žena, ki naju je ob 80-letnici ustanovitve njene predhodnice, Antifašistične fronte žena, spodbudila za prikaz zgodovine organizacije od začetkov do leta 2018, ki je izšel v knjižni obliki z naslovom »Glej, ta svet je tudi zate!«

Kako je prišlo do upora žensk, čeprav sta se Slovenska prosvetna zveza in uradna Cerkev iz previdnosti zavzemali za lojalnost do nacistične oblasti? Številne slovenske duhovnike in druge intelektualce so premestili v nemške kraje, jih aretirali ali izgnali. Fante in moške so rekrutirali v nemški Wehrmacht. Na kmetijah so ostale ženske z otroki in s starejšimi družinskimi člani. Andrej Leben je v knjigi »V borbi smo bile enakopravne« ugotovil, da so »večji del tveganja prevzele ženske, ki so ostajale na svojih domovih, dokler so se počutile količkaj varne. Imele so opraviti s policijo, z nemškimi vojaki, vohuni in v partizane preoblečenimi gestapovci. S starimi in otroki so ščitile svoje imetje, oskrbovale so kmetije in ob vsem tem sodelovale v odporu.«

Od kod so ženske jemale ta svoj odporniški duh? Gotovo niso hotele postati junakinje, hotele so živeti, preživeti, ohraniti družinsko imetje, slovensko izobraževanje, slovensko kulturno življenje, izboljšati socialni položaj. Nemalokrat so bile že v prvi avstrijski republiki v konfliktu z učitelji svojih otrok in jih zato pogosto niso pošiljale v šolo. Menile so, da se tam ne bodo ničesar naučili, da jih bodo ponemčili in tako odtujili družini.

Načrti za germanizacijo mejnih naselitvenih prostorov so bili pripravljani.

Nationalsozialistische Volkswohlfahrt je v najkrajšem času ustanovila 60 otroških vrtcev, predvsem na jezikovno mešanem ozemlju južne Koroške in poleg tega še 150 poletnih vrtcev, t. i. Erntekindergärten. Medtem ko so fantje in moške služili vojsko, je družine, ki so ostale na domačijah, čakala deportacija. Ker je bila večina moških na bojiščih daleč od doma, so glavnino odpora na domačih tleh prevzeli ženske in mladi. Ne moremo dovolj visoko ceniti njihovega poguma in rabsodnosti med doživljanjem »domače fronte«. Slovenščina je bila prepovedana, vsaka še tako nedolžna izjava ali nezadovoljstvo sta povzročila napotitev v koncentracijsko taborišče, navadna gostoljubnost do partizanov in partizank aretacijo ali smrt. Za razstavo sva s Heleno postavili v ospredje usodo družine Rotter, p. d. Kah, iz katere izhaja Romana Verdel, ki je v vojni zgubila 13 ožjih sorodnikov, mater, očeta, vse tete in strice. Od velike družine je ostala sama s polsestro in bratrancem. Ostali so umrli v koncentracijskih taboriščih, padli kot partizani in kot vojaki wehrmachta.

[V nemščini govornjeni del uvoda:]

...

Kako je prišlo do tega, da so ženske zgrabile za orožje na enem od gospodarsko in tudi politično nerazvitih območij, v strogo katoliškem okolju, kjer so tradicionalno, brez oporekanja, opravljale svojo vlogo kot matere, gospodinje in služkinje?

V konfliktnem sobivanju med večino in manjšino na Koroškem je pravzaprav že dolgo časa rasel potencial za upor. Že v prvi republiki je manjšina trpela zaradi agresivne germanizacijske politike. Ženske niso bile zastopane v političnih organih koroških Slovencev; v skladu s tradicionalno konservativnimi predstavami o družini in vrednotah so bile odgovorne za domačo sfero in vzgojo otrok. V tem kontekstu so morale matere opravljati tudi narodnopolitično nalogo, se pravi, skrbele so za to, da si otroci osvojijo slovenski jezik, kar je bilo bistvenega pomena za ohranjanje lastne slovenske identitete sredi nemško-nacionalnega okolja. S strani učiteljev so jih pritiskali, naj z otroki govorijo nemško, češ da je nemščina jezik napredka in uspeha. Neredko je to vodilo v nadaljnje konflikte s koroškimi šolskimi oblastmi in v odpor proti koroškim oblastem.

Na prvi pogled se z letom 1938 za koroške Slovence ni veliko spremenilo, vendar je nacistična »Volkstumspolitik« kmalu dobila ostrejšje obrise. Iz različnih vasi so prihajale novice, da so bile slovenske kulturne prireditve onemogočene, slovenski napisi odstranjeni z javnih zgradb, slovenskim staršem pa so bili odvzeti otroški dodatki. Protislovenski ukrepi nacističnih oblasti so še posebej prizadeli ženske, saj so prav one opravljale delo v kulturnih, izobraževalnih in bralnih društvih in so jih zato nenehno šikanirali. Po začetku vojne se je to zaostriilo, saj so bili moški in fanti vpoklicani v nemško vojsko. Po napadu na Jugoslavijo pa so Slovence kot etnično skupino namenili izničenju.

ODPOR JE POSTAL VPRAŠANJE PREŽIVETJA.